

**DINLARNING JAMIYAT MADANIYATIGA VA INSON
DUNYOQARASHIGA TA'SIRI**

Nurmanov Shahzodbek Mahmadi o'g'li

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

Ijtimoiy fanlar kafedrasida o'qituvchisi;

Sobirov Akramjon Ixtiyorjon o'g'li

ToshDavTU talabasi

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot ishi dinning ijtimoiy institut sifatida insoniyat sivilizatsiyasi, madaniyatlari va shaxsiy dunyoqarashi shakllanishidagi fundamental o'rnini tahlil qiladi. Maqolada dinning nafaqat metafizik jihatlari, balki uning huquqiy me'yorlar, ijtimoiy etika, sanitariya-gigiyena madaniyati va zamonaviy bioetika bilan o'zaro aloqadorligi yoritilgan. Shuningdek, tibbiyot talabasi nigohi bilan e'tiqodning inson psixosomatik salomatligi va hayotiy motivatsiyasiga ko'rsatadigan ta'siri o'rganiladi.

Kalit so'zlar: din, jamiyat madaniyati, dunyoqarash, bioetika, psixosomatika, Islom renessansi, sivilizatsiya, axloqiy normalar, antropologiya.

Insoniyat tarixini din omilisiz tasavvur qilish imkonsiz. Sivilizatsiyalar beshigi bo'lgan qadimgi Misr, Mesopotamiya, Hindiston va Markaziy Osiyo tuprog'ida shakllangan har bir madaniyat o'z asosi sifatida ma'lum bir diniy dunyoqarashga tayangan. Din — shunchaki ibodatlar majmuasi emas, balki jamiyatni birlashtiruvchi, tartibga soluvchi va insonning borliqdagi o'rnini belgilab beruvchi universal kompasdir.

Bugungi globallashuv va sun'iy intellekt jadal rivojlanayotgan davrda «dinning o'rnini pasaymoqdamini?» degan savol tug'ilishi tabiiy. Biroq, statistik ma'lumotlar va ijtimoiy jarayonlar shuni ko'rsatadiki, insoniyat ma'naviy tayanchga hamon muhtoj. Ayniqsa, tibbiyot fani inson tanasini o'rganishda

chuqurlashgani sari, inson ruhining (psixikasining) murakkabligi va uning e'tiqod bilan bog'liqligi yangi falsafiy munozaralarni keltirib chiqarmoqda.

Din va ijtimoiy-axloqiy tizimning evolyutsiyasi

Diniy tizimlar jamiyatda tartibni saqlashning ilk va eng samarali vositasi bo'lgan. Huquqiy tizimlar hali shakllanmagan davrlarda din «halol» va «harom», «yaxshi» va «yomon» tushunchalari orqali insonlararo munosabatlarni tartibga solgan.

Axloqiy me'yorlar va «Oltin qoida» Deyarli barcha jahon dinlarida «O'zingga ravo ko'rmaganni o'zgalarga ham ravo ko'rma» degan tamoyil mavjud. Bu tamoyil zamonaviy huquqiy madaniyatning poydevori hisoblanadi. Islomdagi adolat va omonat tushunchasi, Xristianlikdagi kechirimlilik, Buddizmdagi barcha jonzotlarga nisbatan shafqat g'oyalari jamiyatning ma'naviy qiyofasini shakllantirgan.

San'at va madaniy meros Din madaniyatning «dvigateli» vazifasini o'tagan. Dunyodagi eng mahobatli me'moriy obidalar — Registon maydonidagi madrasalar, Rimdagi Avliyo Pyotr sobori yoki Hindistondagi ibodatxonalar — insonning yaratuvchiga bo'lgan muhabbati va ehtiromi natijasidir. Bu obidalar shunchaki bino emas, balki o'sha davrning fani, muhandisligi va estetik qarashlari simbiozidir.

Din va inson dunyoqarashining psixologik aspektlari

Tibbiyot va psixologiya fanlari dinning inson ichki olamiga ta'sirini o'rganishda davom etmoqda. Shaxsning dunyoqarashi uning hayotdagi qiyinchiliklarga (stressorlarga) nisbatan chidamliligini belgilaydi.

Ekzistensial xavfsizlik Din insonga eng og‘ir savolga javob beradi: «Hayotning ma’nosi nima?». Hayotning ma’noliligi hissi insonning immun tizimi bilan bevosita bog‘liq. O‘lim, ayriliq yoki og‘ir xastalik bilan to‘qnash kelgan bemorning dunyoqarashida e’tiqod mavjud bo‘lsa, u tushkunlikka kamroq beriladi. Bu «terapevtik e’tiqod» deb ataladi.

Meditatsiya va ibodatning fiziologik ta’siri Bugungi kunda namoz, meditatsiya yoki yoga kabi diniy-ma’naviy amaliyotlarning qon bosimini tushirishi, kortizol (stress gormoni) darajasini kamaytirishi ilmiy isbotlangan. Demak, dinning inson dunyoqarashiga ta’siri shunchaki nazariy emas, balki biologik natijalarga ega jarayondir.

Din va tibbiy madaniyat: tarix va zamonaviylik

Gigiyena — e’tiqodning bir qismi sifatida O‘rta asrlarda Yevropada gigiyena masalalari oqsab turgan bir paytda, Sharq islom madaniyatida «Poklik iymondandir» tamoyili hukmron edi. Tahorat, g‘usl va kiyimning pokligi haqidagi diniy buyruqlar epidemiyalarning oldini olishda eng samarali profilaktik chora bo‘lib xizmat qilgan. Abu Ali ibn Sino kabi olimlarning asarlarida diniy dunyoqarash va tibbiy tajriba mukammal uyg‘unlashgan.

Zamonaviy bioetika va din Bugungi kunda tibbiyot oldida turgan murakkab savollar — klonlash, surrogat onalik, organlar transplantatsiyasi va evtanaziya — faqat qonun bilan hal etilmaydi. Bu masalalarda diniy dunyoqarash hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Har bir dinning inson hayotining muqaddasligi haqidagi qarashlari shifokor va bemor o‘rtasidagi axloqiy munosabatlarni belgilab beradi.

Jamiyatdagi ijtimoiy institutlar va din

Din jamiyatda ijtimoiy birdamlikni ta'minlaydi. Bayramlar (Ramazon hayiti, Pasxa va h.k.), jamoaviy yig'inlar insonlar o'rtasidagi ijtimoiy masofani qisqartiradi. Bu esa jamiyatning umumiy ruhiy salomatligi uchun muhimdir.

Biroq, tarix shuni ko'rsatadiki, dinning siyosiylashishi yoki noto'g'ri talqin qilinishi madaniy inqirozlarga ham olib kelishi mumkin. Shuning uchun zamonaviy dunyoqarashda «ma'rifiy islom» yoki «bag'rikenglik falsafasi» tushunchalari muhim o'rin tutadi. Dunyoviy bilimlar va diniy qadriyatlar bir-birini inkor etmasdan, balki bir-birini to'ldirishi lozim.

Din — insoniyat madaniyatining genetik kodi kabi murakkab va fundamental elementdir. U insonning dunyoqarashini shakllantirib, unga axloqiy chegara va ma'naviy maqsad beradi. Tibbiyot va ilm-fan qanchalik rivojlanmasin, insonning ruhiy ehtiyojlari va hayot mazmunini izlashga bo'lgan intilishi hamon e'tiqod bilan chambarchas bog'liqdir.

Zamonaviy jamiyatda dinning roli faqat marosimlarni bajarish bilan cheklanmasligi, balki u insonlarni ezgulikka, ilm-fanga va o'zaro mehr-oqibatga chorlovchi ma'naviy quvvat manbai bo'lib qolishi lozim. Shifokor sifatida inson tanasini davolashda uning ruhidagi e'tiqod quvvatini anglash, bemorning madaniy va diniy qadriyatlarini hurmat qilish samarali muolajaning muhim shartidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. «Yangi O'zbekiston strategiyasi». – Toshkent: “O'zbekiston”, 2021.

2. Yo‘ldoshxo‘jayev H., Rahimov M. «Dinshunoslik». – Toshkent: «TIU», 2001.
3. Odilov Yo. «Falsafa» (Darslik). – Toshkent: «Sharq», 2014.
4. Jabborov I. «Jahon dinlari tarixi». – Toshkent: «O‘zbekiston», 2002.